

AVRUPA'DA YAŞAYAN TÜRKİYELİLERE DAİR GURBETÇİ VE ALMANCI SÖYLEMLERİNİN YENİDEN DÜŞÜNÜLMESİ

RETHINKING GURBETCI AND ALMANCI DISCOURSES TOWARDS TURKISH ORIGIN PEOPLE LIVING IN EUROPE

Gaye GÖKALP YILMAZ*

* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, gayegokalp@gmail.com

ÖZ

Avrupa'ya Türkiyeli işçi göçü 1960'lı yıllardan itibaren önemli bir toplumsal olgu olarak hem Türkiye hem de Avrupa toplumunda önemli toplumsal değişimlerin nedeni olmuştur. "Bir gün dönmek" amaçlı çıkılan göç yolculuğunda, bir türlü dönülmeyen Türkiye, birinci kuşaklar için "vatan" olarak önemini korumaya devam etmektedir. Ancak, özellikle ikinci ve üçüncü kuşaklar için Türkiye'ye ilişkin düşünceler değişmeye başlamıştır. Dolayısıyla, Avrupa'da yerleşik olan ve artık kendilerini "Euro-Türkler" olarak tanımlayan Türkiye kökenliler için yaklaşık 50 yıldır Türkiye toplumunda egemen olan "Gurbetçi" ve "Almanca" kavramlarının gözden geçirilmesi önem taşımaktadır. Bu iki kavramın taşıdığı "vatan", "gurbet" ve aşırı tüketime bağlı gösterişli yaşam ve pejoratif yaklaşımlar, özellikle üçüncü kuşaklar için geçerli durumlar değildir. Almanya'nın Duisburg ve Aachen kentlerinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlarla desteklenen bu çalışma, bu eksende Almanya özelinde değişen "Avrupa'da yaşayan Türkiyeli olma durumunu" tartışmakta ve bu nüfusun "Euro-Türkler" olarak tanımlanma talebinin altını çizmektedir. Ayrıca, çalışma, Euro-Türkler olarak yeniden dikkate alınması gereken "ait olma" biçimlerinin bütünleşmenin de en önemli anahtarlarından biri olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiyeli İşçi Göçü, Gurbetçi, Almanca, Euro-Türkler

Jel Kodları: F22, O15, R23.

ABSTRACT

Turkish Labour Migration to Europe has been a significant reason for both Turkish and European Societies beginning from 1960's. Turkey, is still significant as "a homeland" for first generation migrants who have started their journey of migration with the belief of "returning back one day". However, especially for second and third generations, attitudes towards Turkey, have started to change. Therefore, it seems crucial for those who define themselves as "Euro-Turk, to rethink concepts "Gurbetçi" and "Almanca", that have been dominant for more than 50 years. Attitudes these two concepts include like "homeland", "gurbet", over consumption and other pejorative statements in Turkish society towards people living in Germany, are not considered as valid for third generation living in Germany. This study, enhanced with depth interviews carried in Duisburg and Aachen in Germany, discusses the changing condition of "being the Turk living in Europe" and highlights the demand of the third generation of Turks in Germany to be identified as "Euro-Turks. In addition, this study emphasizes, the necessity to reconsider "the forms of belonging", as one of the most significant key concepts of the integration.

Keywords: Turkish Labour Migration, Gurbetçi, Almanca, Euro-Turks

Jel Codes: F22, O15, R23.

1. GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından yıkılan Avrupa'nın ve özellikle Almanya'nın yeniden inşası sürecinde hız kazanan yabancı işçi alımı ve gerçekleştirilen ikili antlaşmalarla, Avrupa'da ve Türkiye'de karşılıklı olarak on yıllar boyunca sürececek bir toplumsal değişme dalgası ortaya çıkmıştır. Bu göç dalgası, Dünyanın en büyük üçüncü, Avrupa'nın ise en büyük uluslararası göç dalgası olarak kabul edilmektedir (King ve Kılıç, 2013: 3). Söz konusu süreç, öncelikle ve çoğunlukla erkek işçi göçü olarak başlamış ve ardından aile birleşimleri yoluyla, yapısal değişikliğe uğrayarak, yıllar içerisinde "Türkiyeli bir toplum"un oluşması sürecine dönüşmüştür. Dolayısıyla, aradan geçen 56 yıllık süre zarfında, bu büyük göç süreci, önemli bir toplumsal formasyonun temelini oluşturmuştur. Göç sürecinin ilk 10 yılının ardından aile birleşimleriyle değişmeye başlayan göçün yapısı, özellikle Türkiyeliler üzerine olan akademik çalışmaların da bakış açılarında değişimi beraberinde getirmiştir.

Bu çalışmada amaçlanan, Avrupa'da ve özellikle Almanya'da yaşayan Türkiyeliler¹ üzerine gerçekleştirilen araştırmalarda kullanılan akademik yaklaşımları da analiz ederek, artık hukuki statüleri ve vatandaşlık hakları bağlamında önemli kazanımları olan Türkiyelilerin, özellikle Türkiye'de ve Türk toplumunda yeniden tanımlanma gerekliliklerinin altını çizmektir. "Gurbetçi" ya da "Alamancı" gibi çoğunlukla pejoratif anlamlar içeren tanımlamaların hala egemen olduğu günlük ve akademik söylemlerde, artık kendi yaşam formlarını oluşturan ve "misafir olmayan" Türkiyelilerin, hasret/ gurbet gibi subjektif kavramlarla tanımlanma biçimleri yeniden gözden geçirilmelidir. Dolayısıyla, Kaya'nın da belirttiği gibi, yepyeni yaşam formlarıyla Avrupa'nın ikinci ve özellikle

üçüncü kuşak Türkiyeli nüfusu, akademik çalışmalarda da kendi özgün tanımlama ve kavramsallaştırma modelleri içerisinde incelenmelidir ve Türk toplumu, siyaseti, medyası içerisindeki egemen "Gurbetçi" ve "Alamancı" söylemleri yerini yeni değerlendirmelere bırakmalıdır.

Bu çalışmada bu gereklilik temelinde, Almanya'da yaşayan Türkiyelilerle gerçekleştirilen on beş derinlemesine mülakatın verileri kullanılmıştır.

Çalışmanın temel iddiası ise, Türkiye kökenlilere on yıllar boyunca yüklenen tek tipleştirici Gurbetçi ve "Alamancı" söyleminin yerine, Avrupa'da yaşayan Türkiyelileri Euro-Türkler olarak ele alıp, yaşadıkları toplumsal formasyonlarla bütünleşme sürecine katkı sağlayacak yeni söylemlerin temelini atmaktır.

Bu çerçevede araştırma, Türkiye kökenli görüşmecilerin de benzer biçimde kendilerini artık, "Gurbetçi" ve "Alamancı" olarak tanımlamadıklarını ve Euro- Türkler olarak, yeni "ait olma" biçimlerinin kabul görmesine ilişkin taleplerini ortaya koymaktadır. Bu taleplerin ekseninde araştırma, görüşülen Türkiye kökenliler için, özellikle Türkiye ile olan ilişkilerin romantize edilmesinin ve tüm aidiyetlerin Türkiye üzerine inşa edilmesinin yerine, Avrupalı olmak, yaşanılan toplumsal formasyonla bütünleşmek ve "artık biz de buralıyız" diyebilmenin önemini vurgulamaktadır.

2. TÜRKİYELİ İŞÇİ GÖÇÜNE TARİHSEL BAKIŞ²

Toplumsal bir olgu öncelikle dinamik bir yapısı olabileceği ön kabulüyle ele alınmalıdır. Başka bir deyişle, toplumsal olaylar, yalnızca gerçekleştikleri süre

¹ Araştırmada "Türkiyeli" kavramı, görüşmecilerin tamamının Türk vatandaşlığına sahip olmamaları ve görüşmecilerin, kendi ifadelerinde, sıklıkla göç edilen "Türkiye'den ve Türkiyeli olmak" tanımlama biçimlerini dile getirmelerinden dolayı kullanılmıştır.

² Bu çalışmanın, "Türkiyeli İşçi Göçü'ne Tarihsel Bakış" başlıklı ikinci bölümü, Gaye Gökalp Yılmaz'ın "*Almanya'daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler: Almanya Aachen Örneği*" başlıklı doktora tez çalışmasında yer alan ilgili literatür çalışmasının genişletilmiş halidir.

zarfında değil, öncesinde ve sonrasında da, toplumsal hayatı etkileyen izler bırakmakta ve bu izler zaman içerisinde farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla, bu çalışmayla amaçlanan, özellikle Avrupa'ya Türkiyeli işçi göçü konusunda, 50 yıldır süre gelen, egemen paradigmalardan değişmeye başladığı gerçeğinden hareketle, özellikle Türkiye'de medyada, siyasette ve Türk toplumunun gündelik söylemlerinde kullanılan kavramların yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğinin altını çizmektir.

Kaya'nın üç gruba ayrıldığını ortaya koyduğu Avrupa'ya Türk göçü üzerine çalışmalarında sıkça tartıştığı gibi, Türkiyeli göçmenler, ilk dönem Avrupa'ya Türkiyeli işçi göçü çalışmalarında, değişmeyen ve statik bir kültürel bagaj taşıyor olarak ele alınmıştır. Kaya, Türkiye'de yaşadıkları yerlerin geleneksel kültürünün, göçmenlerin yaşadıkları yerlerdeki sosyal ve kültürel kimliklerinin belirleyicisi olarak kabul edildiğini vurgulamıştır (Kaya, 2007: 3).

Temel olarak, birinci dönemde yer alan çalışmalar, göçün ekonomik boyutları üzerine odaklanmış ve özellikle Türkiye'ye aktarılan döviz rezervlerini, göçmenlerin geri dönüş planlarını ve karşılaştıkları kültür şokunu incelemiştir ve bu çalışmalar arasında Nermin Abadan Unat'ın *Batı Almanya'daki Türk İşçileri ve Sorunları* (1964) sayılabilir (Kaya, 2011:1).

İkinci grubu oluşturan çalışmalarda, *Türk Göçmenler*, diasporik özneler ve ulus-ötesi kapitalizmin edilgen kurbanları olarak değerlendirilir ve genellikle etnisite ve kültür ekseninde yapılan bu çalışmalarda Türkiye kökenli işçilerin kendi ülkelerinden getirdikleri kültürel bagajı hiç değiştirmeden kullandıkları savı ortaya koyulmaktadır (Kaya, 2011:2). 1980 sonrası ivme kazanan üçüncü kuşak çalışmalarda ise, kültür, yurttaşlık ve kültürel üretim kavramları devreye girmektedir ve kültür kavramının Senkretik, yani kültürel kimliğin dinamik bir süreç içinde sürekli değişim sonucunda oluştuğu iddiasıyla, ele alındığı görülmektedir (Kaya, 2011:3).

Senkretik kültür kavramına dayanan üçüncü nesil araştırmalarında ise yapı-birey ilişkisinde karşılıklılık bulunması önemlidir. Kaya'ya göre, gerek yapı, gerekse sosyal aktör kültürel kimliğin, katılım stratejilerinin ve gündelik yaşamın evde, okulda belirlenmesi süreçlerinde karşılıklı etkileşim halindedir (Kaya, 2011:5). Dolayısıyla dikkate alınması gereken, Almanya'daki Türkiye kökenlilerin yaşam modellerinin, kültürel incelemelerinde sadece üst yapısal bir analizle ele alınmaması ve karşılıklı etkileşim süreçleri sonucunda yeniden ve yeniden üretilen hareketli formlar olduğuna dair farkındalığın artırılmasıdır.

2.1 Bitmeyen Göç

Uluslararası göç çalışmaları ve özel olarak Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler üzerine ilgili literatürde büyük önem taşıyan çalışmasıyla Nermin Abadan Unat³, 1963 yılında Federal Almanya'da 29 kentte Türk işçileriyle gerçekleştirdiği alan çalışmasıyla elde ettiği verileri ortaya koyarken, öncelikli olarak uluslararası göç olgusuna kuramsal açıdan da katkı sağlamayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda, uluslararası göç kuramları bölümüyle başlayan eserinde, klasik göç kuramlarının yanında, yeni ekonomik kuramları, neo-klasik ekonomi kuramı, dünya sistemleri kuramı, göç sistemleri kuramı gibi eserin ilk yazıldığı tarih olan 1960'ların sonlarında akademik dünyada yeni gündeme gelen kuramları ortaya koymaya çalışmıştır. Unat'ın belirttiği gibi, zaman içerisinde göç ve göçmenlere dair kuramlar ve yaklaşımlar değişmiştir;

“O dönemde (Avrupa'ya işçi göçünün başladığı 1960'lar) kabul edilen varsayımlara göre, göç yoluyla ekonominin uluslararası bir karaktere bürünmesi insanların yaşam koşullarında duyulur bir düzelme sağlayacaktır. Bu nedenle gönderen ülkeler, “artan işgücü ihracatına” bir çeşit mal mübadelesi gözüyle bakmışlardır. O dönemin insana bakışında

³ Abadan Unat, N. (2006), *Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus- Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

“Homo Economicus” imgesi egemendir” (Unat, 2006:9).

Unat, Almanya’ya Türk işçi göçü başta olmak üzere, uluslararası göç çalışmalarına, zaman içerisinde değişen konjonktürel yapıyı da dikkate alarak, yeniden bakılmasının gerekliliğinin altını çizer. Çalışmada, küreselleşmeyle birlikte artan sermaye hareketleri ve insan hareketliliğinin sonuçlarının klasik göç kuramlarıyla artık açıklanamayacağını ifade eden Unat, küreselleşme ve özellikle 1989’da Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Doğu Bloku ülkelerinin dağılmasıyla, diasporik/yeni ve bölünmüş kimliklerin ortaya çıkmaya başladığını vurgulamaktadır. XXI. Yüzyılda, Ulus-devletin işlevleri ve ulus-üstü kurumlar tartışılmaya devam ederken ve ulus ötesicilik (*transnationalism*) kavramı uluslararası göç çalışmalarında önem kazanırken, çok kültürlülük kavramı ve politikaları da yeniden yorumlanmalıdır. Unat, yabancı düşmanlığı (*xenophobia*) ve ırkçılıkla ilişkilendirdiği bu politikalara ilişkin olarak;

“Etnik grupların dışlanması ve marjinal konuma itilmeleri bize açıkça gösteriyor ki, kültürel farklılık göçmen kabul eden bir kısım ülkeler için bir dışlama gerekçesi iken azınlıklar için de direniş mekanizması olabilmektedir. Yaygınlaşan ve küreselleşen kültür ise ananevi kültürel değerleri yapay bir şekilde yaşatmamaktadır. Bu tür değerler ancak bazı koşullar altında milliyetçi ve ırkçı saldırganlıkları ve dinci taassubu haklı göstermek için kullanılabilir. Bu tür hareketleri önleyebilmenin bir yolu çok sayıda senkretik sentezler oluşturulması olabilir” ifadesini kullanmaktadır (Unat,2006:13).

Ayrıca, Kaya’nın da belirttiği gibi, uluslararası göç çalışmalarında 1980’lere kadar egemen olan ve kültürü kesin sınırlarla tanımlayarak değişmez kabul eden bütünselci kültür yaklaşımının yerine kültürel kimliğin dinamik bir süreç içerisinde sürekli değişim sonucunda oluştuğunu öne süren senkretik kültür

nosyonuna dayalı çalışmaların ağırlık kazanmasının gerekliliği de Unat tarafından vurgulanmaktadır.

2.2 Euro-Türkler

Avrupa’da ve özellikle Almanya, Belçika ve Fransa’da yaşayan Türkiyeliler üzerine çalışmalar yürüten Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel⁴ 2003-2004 yılları arasında gerçekleştirdikleri araştırmalar ve takip eden çalışmalarıyla, Avrupa’da yaşayan Türkiye kökenliler üzerine yakın zaman çalışmalarında oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Çalışma, *Euro-Türklerin*, anavatanlarında ve ikâmet ettikleri ülkelerde klişeleşmiş olan temsil biçimlerine meydan okumaya ve bunun yanı sıra onların Avrupa Birliği, Avrupalılık, anavatan, etnisite, milliyet, yurttaşlık, dindarlık, ulus-aşırılık ve küreselleşme konularına ilişkin eğilimlerini anlamayı amaçlamıştır (Kaya ve Kentel, 2005:4). Ayrıca çalışmada, Avrupa’da yaşayan Türkiye kökenlilerin, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne tam üyelik ya da uyum sürecinde olumlu bir köprü rolü mü yoksa uyumsuzluk sergileyen bir azınlık grubu olarak engel mi oluşturacağı sorusuna yanıt aranmıştır.

Kaya ve Kentel’in çalışması yakın zaman Avrupa’daki Türkiye kökenliler ve göçmenlik çalışmalarına egemen yaklaşımlara benzer biçimde, Avrupa’daki Türkiye kökenlilere dair farklı bir tablo ortaya koyabilmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, edilgen bir biçimde “*yaşadıkları toplum tarafından dışlanan*”, “*vatan hasreti çeken*”, “*iki kültür arasında yok olup gitmiş*”, yine “*gurbetçi*” olarak kabul edilen ve hem Türk hem de Avrupa toplumlarında bu yanlış algılamaya maruz kalan Türkiye kökenlilere dair ön yargıyı yeni bir bakışla değiştirebilmek çalışmanın öncülleri arasında yer almaktadır. Bu durumu Kaya ve Kentel şu şekilde ifade etmektedir;

“Günümüzde, Batı Avrupa’daki Türkiye

⁴ İlgili çalışma için bakınız, Kaya, A., Kentel, F. (2005)., *Euro- Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

kökenli göçmenler ve onların çocukları, artık “geri dönüş miti” ile yaşayan geçici göçmen toplulukları ya da kapitalist batının bir yerlere savurduğu ve sistemin yabancılaştırdığı, küresel kapitalizmin edilgen zavallı kurbanları olarak düşünülemezler. Bu insanlar, daha ziyade kalıcı sakinler, aktif sosyal aktörler ve karar alıcılar haline gelmişlerdir. Örneğin, bugünün Almanya-Türkleri ile geçmişteki “konuk-işçi tipolojisi” arasında pek az ortaklıklar vardır” (Kaya ve Kentel, 2005:6)

Araştırma bulgularına göre, Kaya ve Kentel, *Euro-Türklerin* sadece fiziksel güç gerektiren işlerde çalışan ve kalifiye olmayan işçiler olarak değerlendirilemeyeceğini ve artık kamusal alanda ve birçok meslek alanında sanatçılar, siyasetçiler, esnaflar, işadamları, bürokratlar, gazeteciler, öğretmenler ve şarkıcılar olarak görünür hale geldiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, araştırmada vurgulanması özellikle gerekli görülen bir diğer bulgu da, Avrupa'daki Türkiye kökenliler olarak tek tip bir topluluktan bahsedilemeyeceğidir. *Euro-Türkler* araştırması, Türkiye kökenlilerin özellikle Avrupa toplumları tarafından tek tipleştirici şekilde algılanmasının Türkiye kökenliler ve Türkiye'nin Avrupa'yla bütünleşme sürecinde en önemli engellerden biri olduğunu iddia etmektedir. Bu nedenle Kaya ve Kentel, araştırma bulgusu olarak üçlü bir sınıflandırma yaparak Avrupa'daki Türkiye kökenlileri değerlendirmişlerdir;

1. Köprü Gruplar (% 40'tan fazla):

- Hem anavatan hem de yaşanılan ülke ile eşit oranda ilişkili olanlar. Kozmopolitan ve senkretik kültürel kimlikler (çok-dilli) taşıyan genç kuşaklar bu kategoriye girmektedir;
- Hem anavatan hem yaşanılan ülke ile ilişkili olan ve Euro-Müslümanlar gibi (Fransa'da Cojepiennes ve Almanya'da MUSIAD), Türkiye ve Almanya/Fransa'yı birbirine bağlayan dinamik bir ulus aşırı alan inşa eden gruplar;
- Belirli bir siyasal, dini, etnik ya da

ırksal kimliği tözselleştirmeksizin tireli ve çoklu kimliklere sahip olanlar.

2. Engel Gruplar (yaklaşık % 40):

Aşırı dindar, milliyetçi ve laik kişileri/grupları kapsayan, hâlâ anavatana ilişkin güçlü yönelimleri olanlar.

3. Asimile Olmuş Gruplar (yaklaşık % 20):

Çoğunluk toplumuna asimile olanlar genel olarak ekonomik açıdan daha varlıklı kişi ve gruplar ile Türkiye'de kendilerini dinsel, siyasal ve etnik nedenlerle dışlanmış olarak gören bazı gruplardır. (Kaya ve Kentel, 2005:155-156)

Euro-Türkler araştırması ayrıca tireli kimlikler konusunda da, “*Tireli kimlikler Euro-Türklerin pek çoğunu karakterize etmektedir*” iddiasında bulunmakta ve araştırma verilerinin bazı *Euro-Türklerin* kendilerini, Fransalı-Müslüman-Türk ve Almanyalı-Müslüman-Türk gibi tireli (çoklu) kimliklerle tanımladıklarını ifade etmektedir. Burada önemli olan, siyasal kimliğin dini ya da etnik kimlikten önce gelişidir (Kaya ve Kentel, 2005:159) Fransalı-Türlere kıyasla, Almanyalı-Türkler kendi etnik anklavları⁵, dini adacıları ve geleneksel dayanışma ağlarından memnun olduklarından, daha az bütünleşme taraftarı gibi görünmektedirler (Kaya ve Kentel, 2005:158) Oldukça geniş bir yelpazede bulguları olan *Euro-Türkler* araştırması Avrupa-İslam'ını Anadolu İslam'ına yakın bir noktada konumlandırılmasını öngörmektedir. Ayrıca bir diğer önemli bir sorun olarak, Avrupa'daki Türkiye kökenlilerin medyada klişeler içerisinde temsil edildiğinin ve medyada başarı ve farklılık öykülerinden çok, tek tipleştirici bir söylemin egemen olduğunun altı çizilmektedir. Bu tek tipleştirici söylem ise sıklıkla “Gurbetçi” olmak ve “Alamancı” söylemiyle beslenmekte ve özellikle Türkiye'de

⁵ Siyasi coğrafyada, tamamen başka bir siyasal bölgenin sınırları dahilinde yer alan siyasal bölgeye anklav toprak denilmektedir.

egemen bir söylem olarak varlığını sürdürmektedir.

Euro-Türkler çalışmasından derlenen verilerden hareketle, Almanya'daki Türk diasporasının cemaat oluşumlarını inceleyen makalesinde Ayhan Kaya⁶’din, etnisite ve milliyet kavramları üzerinden kendi cemaatlerini nasıl inşa ettiklerini ortaya koymaya çalışmaktadır. Avrupa’da ötekileştirmeyi ya da etnik yapılanmaları güçlendiren tek tipleştirici kültür politikalarına karşı, etno-kültürel toplulukların daha güçlü hale geldiği tartışan Kaya, aynı dili, değerleri ve normları taşımanın güven verici, birleştirici ve dayanışmayı artırıcı yanının altını çizmektedir. Berlin, Köln, Paris, Brüksel ve Amsterdam gibi Avrupa’nın başkentleri ve önemli şehirlerinde banliyö ya da gettolarında, Müslüman kökenli diasporik toplulukların izlerini görebilmenin mümkün olduğu makalede belirtilirken bu izlerin “Anayurt Türkiye” ile benzer semboller, renkler, dil, ses, şekil, ifadeler ve jestler ve giyim tarzları olarak tanımlanabileceğini de belirtilmektedir (Kaya, 2011:25). Anayurtla benzer şekilde inşa edilen yaşam biçimleri, ötekileştirilen Avrupa’daki Türkiye kökenliler için kale gibi korunaklı alanları oluşturmaktadır. Bu şekilde yaşadıkları ülkelerdeki yapısal sorunlara karşı emniyet mekanizmaları geliştiren Avrupa’daki Türkiye kökenliler, kendi ifadeleriyle yok olmaktan kendilerini koruyabilmektedir (Kaya, 2011:26).

Bu noktada, kendi varlıklarını ve kendi kimliklerini korumayı amaçlayan Türkiyeliler için gündelik hayatta, “*Var olabilme*” taktikleri ortaya çıkmaktadır.

Almanya’da yaşayan Türkiyelilerin, egemen yapının düzenleyici *stratejilerine* karşı, gündelik hayatta üretilen *taktiklerini* incelemeyi amaçlayan Gökalp Yılmaz’ın

çalışmasında⁷, taktikler üzerinden Almanya Türklerinin, tek tipleştirici ve homojen tanımlamalara karşı hareketli kurnazlıkları ve iktidarı çarpıtma biçimleri analiz edilmektedir. Bu yaklaşıma göre, Türkiye kökenliler benzer şekilde kendi topluluklarının sınırlarını çizmekte, kendilerine ait eylem ve pratikler dünyası yaratmakta ve bu dünya içerisinde kendilerine ait materyal olanakları da yarattıktan sonra, bir toplumsal yapı içerisinde “öteki” olmanın tüm koşullarını elde etmiş olmaktadır. Başka bir deyişle, Almanya Türkleri gibi, kendi üreticisi olmadıkları bir egemen yapı içerisinde, göçmenler ya da işgale uğrayan bölgelerin yerli halkları, egemen düzene karşı kendi kurnazlıklarını geliştirerek, başka bir toplumsal grubun ürünü olan kültürel, siyasal ve toplumsal yapılar arasında, kendi düzenini oluşturabilmeye çalışmaktadır.

Avrupa Türklerinin kendilerini tanımlama biçimlerini “Alman” ya da “Türk” olmak ikileminden farklı bir düzlemde tartışmanın önemini çizen bu çalışma için Levinas’ın *Rhizome* (kök- gövde) kavramı destekleyici olmaktadır. Levinas’ın “İkili bir yapı içerisinde ele almadan üçüncü tarafını aramak, birey ile öteki arasında üçüncüyü aramak” olarak dile getirdiği ya da, Deleuze ve Guattari’nin “*Rhizome*” (kök-gövde) olarak tartıştığı kavrama göre, rhizomun ya da kök-gövdenin başlangıcı ya da sonu yoktur, her zaman ortadadır şeylerin arasındadır, ara-oluştur, inter mezzo’dur (Kaya, 2011:12). Bu görüşe dayanarak, Avrupa ya da Almanya Türklerinin Türk ya da Alman gibi olmak ekseninde değil, kendi inter-mezzo yani ara- oluşlarını kabul etmenin gerekliliği dikkate alınmalıdır. Yepyeni üçüncü formların varlığının kabulü ve tarihsel olarak da değişmez biçimde ele alınan toplumsal analizler ve kategorileştirmelerin yeniden düşünülmesi gereklidir.

⁶ Kaya, A. (2011)., Power of the Weak: Making and Unmaking Communities in the Turkish Diaspora, Ed. S.Ozil, M. Hofmann, Y. Dayıoğlu- Yücel, *Türkisch deutscher Kulturkontakt und Kulturtransfer: Kontroversen und Lernprozesse (Jahrbuch Türkisch-Deutsche Studien): Kontroversen und Lernprozesse. Jahrbuch Türkisch-deutsche Studien*, V&R Unipress.

⁷ İlgili çalışma için Bknz. Gökalp Yılmaz, G. (2015). “Almanya’daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler: Almanya Aachen Örneği”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

2.3 Almanya'daki Türkler⁸

Göç çalışmalarında yaşanan kuramsal değişimleri ortaya koyan ve yine Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler üzerinde çalışmaları bulunan Birsen Şahin de benzer saptamalarda bulunmaktadır. Şahin de, göçmenler konusunda yapılan ilk çalışmalarda daha çok asimilasyon teorisinin kullanıldığını ve bu teorisinin göçü daha çok itici-çekici nedenler üzerine dayandığını, ancak göç çalışmalarındaki merkez paradigmanın son 20 yılda değişime uğradığını belirtmektedir. Şahin'e göre; göçmenlerin yeni toplumun bütün değer ve kurallarını kabul ederek geldiği ülkenin kültüründen uzaklaşması yaklaşımının yerine zamanla, hem yeni toplumun hem de geldiği ülkenin kültürünü birlikte devam ettirebileceği entegrasyon yaklaşımı daha çok kabul görmeye başlamıştır (Şahin, 2010: 56).

Göçmenlerin göç sonrasında yaşadıkları etkileşimlerin ve göçün etkilerini siyasi-politik ve hukuki anlamda tartışan göç çalışmalarına ek olarak, mevcut göç literatürüne "ulus-ötesi" bir bakış kazandırmayı amaçlayan yeni bir "*Ulus ötesicilik Paradigması*" da göç sonrası etkilere odaklanan bir diğer önemli paradigmadır. Özellikle küreselleşme tartışmalarının ivme kazanmaya başladığı 1980'lerin sonuna tarihlenebilecek bu yeni paradigmanın öncüleri Portes, Glick Schiller, Basch ve Blanc-Szanton'a göre, göçmenlerin gündelik yaşamları sadece bir ülkenin sınırları içindeki ilişkilerle yaşamadıklarının altını çizmek önemlidir (Şahin, 2010: 67).

Yukarıda değinilen çalışmalara ek olarak, Ayşegül Sili Kalem'in *Türk Çayına Süt Katmak: Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Gündelik Hayatları* çalışması da Almanya'da yaşayan Türkiyelilere ek olarak İngiltere'de yaşayan Türkiyelilere odaklanmakta ve benzer tartışmalara değinmektedir. Göçün hem tekil özneler, hem de toplumsal gruplarda sebep olduğu

etkinin gözlem alanı olarak gündelik hayat alanının varlığının ve öneminin altın çizen Kalem, Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenlerin gündelik hayatlarını hangi motivasyonlarla şekillendirdiği, yaşamlarının kendi otantik mecrasında şiddetli sarsıntılara maruz kalmalardan korunmak adına ne tür tedbirler aldıkları, yeni hayatlarını kurarken 'eski'yle ilişkilerini ne şekilde sürdürdüklerini incelemektedir (Sili Kalem, 2016:44).

Bu çalışma kapsamında amaçlanan, Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin, Türkiye'de kendilerine dair üretilen "Gurbetçi" ve "Almancı" söylemlerine ve "Almancı" algılarına dair düşüncelerini ortaya koyarak, özellikle Türkiye'de romantize edilen Avrupa'daki Türkiyeli imajına dair eleştirel bir bakış açısını ortaya koymaktır.

Yaz aylarını ve yıllık izin dönemlerini Türkiye'de geçiren Avrupalı Türkiyeliler için bu seyahatler, aile ve akrabalarla bir arada olabilmek imkânı olduğu kadar deniz tatili için de fırsat olarak değerlendirilmektedir. Ancak, her ne kadar Türkiye'ye dair "vatan" kavramı ilgili çalışmalarda egemen olarak kullanılsa da, Almanya'da yaşayan Türkiyeliler için, Türkiye'de geçirilen zamana ve kendilerine dair tutumlara ilişkin değerlendirmeler, yaklaşık 50 yıldır süregelen "vatan hasreti çeken" ve "mağdur olan" algı ve söylemlerinin bu kişilerce olumlu karşılanmadığını ortaya koymaktadır.

Benzer bulguları tartışan Ayşe Çağlar da, farklı bir bakış açısı geliştirerek, Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin, Türkiye ile ilişkilerini sosyal sermaye, "itibar", "Almancı, Gurbetçi" kavramlarına dair görüşleri analiz etmiştir.

Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler ekseninde ve özellikle Berlin'de yaşayan Türkiye kökenlilerin sosyal dışlanma ve sosyal hareketlilik stratejileri üzerine çalışan bir diğer sosyal bilimci Ayşe Çağlar, araştırmasında⁹ hem Almanya'da

⁸ Şahin, B. (2010), *Almanya'daki Türkler*, Phoenix Yayınları, Ankara.

⁹ Çağlar, Ayşe (1995). German Turks in Berlin: Social Exclusion and strategies for social mobility,

yaşayan Türkiye kökenlilerin sosyal hareketlilik bağlamında dışlanmasını incelemekte hem de Türkiye'nin Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler için taşıdığı önem ve anayurtla ilişkilerini tartışmaktadır. Bu bağlamda, Almanya'daki Türkiye kökenliler üzerine çalışan Ayhan Kaya ve Ferhat Kentel gibi, Çağlar da Avrupa ve Almanya'da tek tip bir Türkiye kökenli topluluktan söz etmenin mümkün olmadığını ifade etmektedir (Çağlar, 1995:310). Çağlar'a göre, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler, aslında toplumun her kesiminde yer almaktadır ancak, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin en büyük eksikliği Türk toplumu dışında yaşayanlarla bağlarının zayıf olmasıdır. İkinci ve hatta üçüncü kuşak Türkiye kökenlilerde de benzer şekilde, işyerinde ve okulda edinilen arkadaşlar dışında, Almanlarla az iletişim kurulması Çağlar'ın belirttiği önemli bir sosyalleşme eksikliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin sosyal tanınma ve Bourdieu'cu anlamda sosyal sermaye açısından da kısıtlı sermayeleri olduğu Çağlar tarafından ortaya konulmaktadır (Çağlar, 1995:311).

Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin sosyal sermaye açısından Alman toplumu içerisinde eksik bulunmasının yanı sıra, aynı zamanda Türkiye'deki orta sınıflar tarafından da bir takım yaftalamalarla kabullenilmedikleri Çağlar'ın araştırmasının bulgularından biri olarak ortaya konulmaktadır. Özellikle “*sonradan görme, eğitimsiz, cahil ya da medeniyetsiz*” sıfatlarıyla Türk toplumu içerisinde de bir ötekileştirmeye maruz kalan Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler için sosyal hareketlilik ve sosyal kabullenilme oldukça sıkıntılı alanları oluşturmaktadır. Bu nedenle Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler özellikle “*Almanyalı*” ya da “*Almanca*” yaftalamalarından ciddi rahatsızlık duyduklarını ve benzeri ifadelerin kendilerinde kabul edilmeme ve dışlanma algıları yarattığını ifade

etmişlerdir (Çağlar, 1995:316).

İronik bir biçimde, araştırmanın önemli saptamalarından biri olarak, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilerin yine de yıllık izin zamanlarında tatillerini Türkiye'de geçirerek, Türkiye'de orta ve üst sınıfa ait mekânlarda tatil yaparak, üst gelir grubuna hitap eden yerlerden yazlık satın alarak, ya da bu zümreye yönelik ürünler satan yerlerden/mağazalardan alışveriş yaparak, Almanya'da sahip olmadıkları sosyal hareketlilik ve sosyal kabullenilmeyi sağlamaya çalıştıkları ifade edilmektedir (Çağlar, 1995:319). Dolayısıyla, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenliler için Türkiye, Alman toplumunda yakalayamadıkları sosyal kabul ve sosyal hareketlilik için bir manevra alanı olabilmektedir.

3. Almanca /Almanca Olmak ve Gurbetçilik Üzerine

Almanya'da yaşayan Türkiyeliler bağlamında yer değiştiren kimlikleri inceleyen Ruth Mandel, fiziksel hareketin ve yer değiştirmenin yarattığı sosyal hareketlilik ve bu hareketliliğin meydana getirdiği kültürel dönüşümleri ele almaktadır. Bu dönüşümler merkez- çevre paradigması ekseninde ele alınırken, Shills'in, ideolojik temelli, egemen düzenin kurumlarını yansıtan merkez yaklaşımının yanında, coğrafi olarak konumlanan merkeze bireysel algılamanın eklenmesi dahil edilmektedir (Mandel, 1990:153). Merkezin neresi olduğu ve buna bağlı olarak bireylerin aidiyet ve kimlik inşalarını hangi merkeze olan kültürel bağlılıklar üzerine inşa ettiğini tartışan makalede Mandel¹⁰, Türkiyeli işçi göçünde misafir işçilikten başlayarak, ana vatan Türkiye'de kalan ve Avrupa'da yaşayan Türkiyelilerin karşılaşmalarını analiz ederek değişen ve dönüşen kimliklere odaklanmaktadır. İlk olarak gurbet ve gurbetçi kavramlarını tanımlayan Mandel'e göre gurbetçi;

Journal of Ethnic Migration Studies, 21:3, 309-323.

¹⁰ MANDEL, R. (1990). Shifting Centres And Emergent Identities: Turkey And Germany In The Lives Of Turkish Gastarbeiter. Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration, and The Religious Imagination, 153-171.

sürgünde ya da diasporada anavatanından uzakta yaşayan kimse olarak tanımlanmaktadır ve bu tanıma göre Frankfurt'ta ya da İstanbul'da yaşamak durumu, aidiyetini yaşanan merkez yerine doğulan köy üzerine inşa etmekle ilişkili olarak, benzer bir gurbet kavramıyla ele alınmaktadır (Mandel, 1990: 4).

Türkiye'de ise Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenler için yıllar boyunca, Abadan Unat'ın da belirttiği gibi, *Türk Toplumunda Yeni Bir Öge: Almanyalı* tanımlaması ortaya çıkmış ve bu tanımlama biçimi 1970'lerden başlayarak, akademik çalışmalardan gündelik ve siyasi dile kadar Avrupa'da yaşayan Türkiyeliler için egemen bir söylemi oluşturmuştur.

“Önce Avrupa, sonra Ortadoğu'ya günümüzde ise ABD, Kanada ve Avustralya'ya kadar yönelen Türk dış göç hareketi, Türkiye'nin demografik yapısının devamlı bir unsuru haline gelmiştir. Bu göç hareketi aynı zamanda yeni tip insanlar oluşturmuştur. Avrupa'da yaşayan Türklere, büyük çoğunluğunun Almanya'da bulunmaları nedeniyle “Almanyalı” adı verilmektedir. Ortadoğu, Rusya Federasyonu ve Türki Cumhuriyetlere giden işçilere ise “gurbetçi vatandaşı” adı verilmektedir. (Unat, 2006: 98).

Unat'ın aynı çalışmasında Ali Gitmez'den alıntılıdığı “Alamancı” ifadesi ise 1979 yılında, Türk toplumsal yapısı içerisinde bir ara-sınıf olarak ele alınmaya başlayan Türkiyeli işçilere dair on yıllarca sürececek bir tek tipleştirilmenin tanımını yapmaktadır;

“Alamancı, yaşam biçimiyle, harcamalarıyla, tüketimdeki savurganlığıyla, geçmiş yoksulluğunun öcünü alırcasına, yeni bir ara-sınıf tutumu içinde. Bu yeni konumu ona, yeni işlevler vermekte, ondan eskisinden farklı davranışlar beklemekte. Göreli zenginlikleri, abartılı tüketim alışkanlıkları, edindikleri yeni varlıklarıyla, yeni ve farklı bir değerler sistemi de geliştirmekte bu ara-sınıf.” (Gitmez, 1979: 157'den aktaran Unat, 2006: 137).

Gitmez'in 1970'lerde Alamancı olarak

ortaya çıkan Türk toplumsal yapısının yeni ara-sınıfına dair, “savurganlık”, “yoksul geçmişleri” “abartılı tüketim” gibi değerlendirmeleri, özellikle 2000'ler sonrasında 3. Kuşak ve sonrasına erişen Almanya'daki Türkiyeli nüfusunun Türkiye'de kendilerine dair oluşan ve en rahatsız olduklarını belirttikleri davranış biçimleri olarak dikkat çekmektedir.

Türkiye'de sosyolojinin önde gelen isimlerinden İbrahim Yasa da, 1979 yılında yayınladığı *Dış Göçler ve Alamancı Aile* başlıklı çalışmasında, 1970'lerin sonlarına doğru sosyolojinin de önemli kavramlarından biri olmaya başlayan ve o dönem için yeni olan bir toplumsal kurum, *Alamancı Aileyi* çok daha somut ve kısa bir biçimde betimlemeye çalışmaktadır (Yasa,1979: 82). Yasa bu somut betimlemeyi yaparken, *Alamancı Aile* olarak tanımlanan bu yeni toplumsal kurumun belirleyici özelliklerini şu şekilde sıralamaktadır;

“Alamancı Aile” yurda kesin dönüşü yapmış veya yapmamış olan, bir süre yabancı bir Avrupa ülkesinde çalışan işçilerin oluşturduğu bir aile türüdür. Bu tür köy, kasaba, kent ve kentin gecekondü ailelerine göre, yatay ve düşey devingenliği yüksek bir kurumdur. “Alamancı Aile” yörelere, oluşumunun dönemlerine göre ayrılıklar göstermekle birlikte, daha çok kırsal nitelikleri ağır basan bir kurumdur.

“Alamancı Aile” üyelerini öteki kırsal aile üyelerinden ayırt eden daha başka bir takım davranışlar, alışkanlıklar da vardır ve yaşamı bu davranışları yansıtmaktadır. Giyim-kuşamı, temizlik alışkanlıkları, yeni barınakları, bunların içindeki donatım araçları, yeyintilerdeki kimi değişiklikler bu alanda göze çarpan somut göstergelerdir. Alamancı Aile üyelerinin giyim - kuşamı erkek - kadın oluşlarına göre değişmekle birlikte giysilerdeki genel görünüm kadınlar için daha çok karma niteliktedir. Giysilerde yeğlenen kırmızı ve öteki çarpıcı renklerdir. Kadınlara göre, erkek giysilerinde büyük bir benzerlik, tıpkı tıpkılık var gibidir. Beğenilen ve yeğlenen genellikle takım giysilerdir. Giyim kuşam “Alamancı

Aile”nin belirli özelliklerinden biridir. Ayrıca, bu ailede genç kadın ve kızların giysileri büyük ölçüde çağdaşlaşmaya yönelmiştir denilebilir.

“Alamancı Aile”nin artan gelirini tüketici ve gösterişçi nesnelere harcadığı üzerinde sık sık durulmuştur. Bu yargı bir kerteye dek doğrudur. Çünkü gösterişçi tüketim, ülkemizde köylü veya kentli bütün aileler için söz konusudur..“Alamancı aile”nin dış ülkelerde kaldığı ilk yıllarda kazancının oldukça önemli bir bölümünü gösterişçi nesnelere ve armağanlara yatırdığı bir gerçektir. Ancak ilk yıllarında aileler için saygınlık göstergesi olan bu giderler bir süre sonra «doyum aşamasına» erişmekte, giderek daha ussal yatırımlara, çeşitli girişimlere yöneltilmektedir. Bu yöneliş kırsal yörelere yeni bir Alamancı tutum ve anlayış getirmiştir. (Yasa, 1979: 84-85).

Yasa tarafından ortaya konulan yaklaşım da temelinde, bu çalışmanın karşıt olduğu “tek tipleştirici” söylemi destekler niteliktedir. “Alamancı Aile” kavramıyla belirli bir aile tanımlaması yapılırken, bu kategorinin taşıyıcısı olan tüm ailelerin benzer özellikleri taşıdığı var sayılmaktadır. Bu yaklaşıma eleştiri getiren bir görüşü kendi gündelik Hayat Sosyolojisi kuramsallaştırmasında tartışan Certeau’ya göre, bu kategorileştirmeler daima belirli bir kesimin analiz dışında tutulmasına neden olmaktadır ve konunun asıl taşıyıcısı olan sıradan insanın “hareketliliklerinin” gözden kaçmasına neden olmaktadır. (Certeau, 2009: 323).

Certeau’ya göre; sistem sahte durağanlıklar yaratır. Mahalle ve kasaba ortamında “hareketsizlik yanılıgısı” yaratır. Yaşamın her anında sahte durağanlıklar olduğu tahayyül edilir. Aslında söz konusu olan, sadece bu işin ve oyunlarının görünmez oluşudur. Bunların görünmez olduğu nokta da bir grubun ötekinden ayrıldığı “mesafe içinde gerçekleştirilen gözlemin üretmek istediği” ile ona direnen arasındaki ilişkiyi kavradığı noktadır (Certeau, 2009: 323). Certeau’nun karşıt olduğu görüşe göre, tekil ve durağan bir toplum tahayyülü vardır ve aralardaki boşluklar olarak

değerlendirilebilecek olan boşluklar, farklılıklar ya da hareket halindeki unsurlar, tek tipleştirici tanımlamaların içerisinde yok olup gitmektedir.

Homojen ve hareketsizlik yanılıgısı içerisinde ele alınan bir diğer akademik çalışma olarak ele alınabilecek olan ve 1984 yılında Demircioğlu tarafından yayınlanan “Federal Almanya’dan Kesin Dönüş Yapan İşgücü” makalesinde yer alan şu satırlar “Alamancı” tanımlamasının akademik dilde de kendine yer bulduğunu ortaya koymaktadır;

“İki ayrı kültür çevresi, iki ayrı kültür ve iki ayrı değer sisteminin yarattığı sorunlarla karşı karşıya bulunan Alamancı ailelerin karşılaştıkları güçlükleri tartışabilmek için onları şu üç kümeye ayırarak ele almalıyız:

- Yabancı ülkede tüm aile bireyleri yaşayan Alamancılar
- Aile bireyleri Türkiye’de kalan Alamancı aileler ile ailesinin kimileri F. Almanya’da, kimileri Türkiye’de olan Alamancılar ve
- Yurda dönen Alamancılar” (Demircioğlu, 1984: 108).

Bu üç kategorileştirme çabası da yukarıda tartışıldığı haliyle, “Alamancı” etiketini yegane tanımlama biçimi olarak kullanmakta ve yalnızca üç olası kategori kullanarak diğer tüm farklılıkları ortadan kaldırmaktadır.

2014 yılında akademik göç yazınında hala kendine yer bulmaya devam eden ve özellikle Alamancı kavramında yaşanan değişimleri ele almayı amaçlayan Geleççi, Alamancı kavramını ele alırken, bu grubu tanımlayan özellikleri materyal koşullarla ilişkilendirmiş ve özellikle Alamancı Ailenin hanelerindeki ayırt edici özellikleri ortaya koymuştur.

“... Yurt dışına geçici ve geri dönüşümlü bir çerçevede çalışmak üzere gitmiş olan Türk işçilerini ve ailelerini tanımlamak için kullanılan “Alamancı” veya “Alamancı” kelimesi sadece bir kavramdan ibaret değildir. “Alamancı” veya “Alamancı Aile”yi diğer yerli ailelerden farklı kılan, ayıran

önemli göstergeler vardı. Bu göstergelerin en önde gelenlerinden biri köye, kasabaya veya ilçeye yerleşmiş olanların veya geri döneceklerini düşünenlerin yaptırdıkları gösterişli, büyük evlerdir.

1970'li yıllarda ve 1980'li yılların başlarında "Almancı Aile" olarak adlandırılan ailelerin kendilerini ayıran, fark edilir özellikleri 1980'lerin ortalarından itibaren ortadan kalkmaya başlamıştır. Çünkü "Almancı Aile"yi farklı kılan şeyler, daha çok evlerin döşenmesi, mutfak donanımı, gösterişçi tüketim, eski iş çeşidini değiştirme ve giyim-kuşam alışkanlıklarında görülmekteydi" (Gülekeçi, 2014: 106-107). Ancak söz konusu tanımlamalar hala gündelik hayatın içerisinde yer alan söylemlerde yoğun biçimde kullanılmaktadır.

Almanya'da yaşayan Türkiyelilere ilişkin, Türk toplumunda yaygın olarak yapılan değerlendirmeyi Altun ise şu şekilde ortaya koymaktadır;

"Türkiye için 'işçi dövizi'; Türkler için ise 'Almancı' ya da 'gurbetçi' olan, mizah dergilerinde yıllarca 'tüylü fötr şapka ve transistörlü radyolarla' tipleştirilen, tatillerde Türkiye'ye otomobilleriyle gelip, Kapıkule'de uzun kuyruklar oluşturan yurt dışında yaşayan Türkler artık giderek, Türkiye'nin uluslararası etkinlikleri açısından bir özne ya da aktör konumuna yükseliyor" (Altun, 2005).

Belirtilen özellikleriyle Almanya'da yaşayan Türkiyeliler için kullanılan tanımlamalarda yer alan aşırı tüketim, gösteriş, kullandıkları ürünlerin dikkat çekici biçimde büyük olması gibi tek tipleştirici unsurlar, dünyanın en önemli uluslararası göçlerinden birinin aktörlerinin zaman içinde, doğdukları ülkenin toplumu tarafından nasıl görüldükleri ve değerlendirildikleri konusunda belirleyici olmaktadır. Altun'un da belirttiği gibi, artık klişeleşmiş tanımlama biçimlerinden ciddi şekilde farklılaşmaya başlayan Avrupa'da yaşayan Türkiyeliler uluslararası alanda, Avrupalı Türkler ya da Euro-Türkler olarak ele alınırken, Türk toplumunda yerleşmiş olan kimi zaman karikatürize tanımlama ve

algılardan bağımsız olarak değerlendirilmeyi gerekli görmekteyiz. Bu araştırma bu gereklilik ekseninde, saha çalışmasında görüşülen Almanya'da yaşayan Türkiyelilerin, Türkiye, Türkiye'de geçirdikleri zaman ve Türk toplumunda kendilerine dair mevcut tanımlama biçimlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymaktadır.

4.ARAŞTIRMA BULGULARI

Araştırma kapsamında, 2016 yılı Haziran ayında Almanya'nın Duisburg ve Aachen kentlerinde 15 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Araştırmanın evreni olarak kabul edilen Almanya'da, araştırmanın örneklemini oluşturması amacıyla, farklı yaş grupları ve mesleklerden görüşmecilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çeşitlilik sağlanarak farklılıklar, benzerlikler ve ortak görüşlerin araştırma sürecinde yer alması hedeflenmiştir. Görüşmeciler arasında birinci, ikinci ve üçüncü kuşağa mensup Türkiyeliler bulunmaktadır. En genç görüşmeci 19, en yaşlı görüşmeci ise 66 yaşındadır. Görüşmeciler sosyolog, bilgisayar mühendisi, işçi, okul müdürü, öğretmen, akademisyen, kuaför, proje koordinatörü, işsiz gibi geniş bir yelpazede yer alan meslek gruplarına mensuptur.

Görüşmecilere sorulan sorular, özellikle Türkiye'de geçirdikleri zamanlar, Türkiye'de kendilerine yönelik tutumlar, kendilerine yönelik kullanılan ifadeler ve bu ifadelere ilişkin görüşleri ekseninde şekillenmiştir. Bu bağlamda, görüşmecilerle gerçekleştirilen mülakatlarda elde edilen veriler, özellikle Türkiye'ye ilişkin değerlendirmeler, "gurbetçi" kavramı, "Türkiye'de yaşam", "Türkiye'ye yönelik düşünceler" kategorileri altında incelenmiştir. "Gurbetçi" ve "Almancı" kavramları araştırmanın amacına uygun olarak incelenirken, katılımcıların kendilerine yönelik olarak kullanılan ifadelere ilişkin düşünceleri, Avrupa'da yaşayan Türkiyelilere ilişkin kullanılan söylemlerde, özellikle hasret ve vatan

romantizmi üzerine kurulu dilin artık rahatsız edici bulunduğu görüşünü destekler niteliktedir. Dolayısıyla, özellikle Kaya ve Kentel'in çalışmalarında (2005) ortaya koyduğu gibi, Avrupa'ya göç eden Türkiye kökenlilere ilişkin söylemlerin, "Euro-Türkler" ya da "Avrupalı Türkler" olarak gündelik hayatta ve özellikle Türkiye'deki egemen söylemde gurbetçi kavramıyla yer değiştirmesi fikri katılımcılar tarafından da ifade edilmektedir.

4.1. Değişen Gurbet ve Vatan Duyguları

Değişen Gurbet, vatan ve aidiyet duygusuna değinen Kalem, Londra'da yaşayan Türkiyeliler ile gerçekleştirdiği çalışmasında da benzer bulgulara ulaşmıştır ve söz konusu duygu değişimini şu şekilde açıklamaktadır;

"Küreselleşmenin ulaşım ve haberleşme imkânlarını kolaylaştırması ile gurbet ve gurbetçi kavramlarında ciddi bir dönüşüm yaşandığı bilinmektedir. Londra'da yaşayan Türkiyeli göçmenler için de, ülkeleri artık 'uzaktaki vatan' olmaktan çıkmış, istedikleri zaman kolaylıkla gidebilecekleri memleketlerine dönüşmüştür...İnternetin sağladığı haberleşme kolaylıklarıyla sevdikleriyle hasret gidermenin yanı sıra Londra'nın birçok bölgesinde bulunan market ve restoranlar neredeyse Türkiye'yi bu kente taşımakta, arayıp da bulunamayan Türk ürünü bırakmamaktadır. Bunun yanında çıkarılan Türkçe gazeteler, üyelerini sıklıkla bir araya getiren vakıf ve dernek faaliyetleri hatta her hafta düzenli maç organize eden Türk futbol ligi göçmenlerin hem ülkeleri hem de birbirleriyle bağını güçlendirmektedir". (Kalem, 2016: 60).

Londra'da yaşayan Türkiyelilere ilişkin verilerin de desteklediği gibi, İngiltere'den daha yoğun ve üç milyona yakın Türkiye kökenli nüfusu barındıran Almanya'da ise *Türkiyeli bir hayatı yaşamak*, milyonları bulan bir toplumun üyesi olarak daha kolaydır ve bu nedenle gurbet duygusunun daha az yaşandığı kabul edilebilmektedir.

Görüşmecilere yöneltilen sorulardan elde edilen veriler, Almanya'daki Türkiyelilerin,

aradan geçen yaklaşık 50 yıla rağmen Türkiye ile bağlarını koparmadıklarını ortaya koymaktadır. Görüşmecilerin tamamı Türkiye'ye iki yılda bir bile olsa mutlaka düzenli olarak gittiklerini dile getirirken, tatiller için özellikle Türkiye'nin tercih edilmesi, aile, akrabalık, memleket gibi kavramlarla ilişki olarak gerekçelendirilmektedir. Ancak, değişen "vatan" ve "memleket" tanımlamaları özellikle geçen yıllarla beraber daha çok dile getirilmeye başlanmıştır. Görüşmeciler "Türkiye'ye gitmek sizler için ne ifade ediyor?" sorusuna verdikleri yanıtlarda, Avrupa'da yaşayan Türkiyelilerde egemen duygu olduğuna inanılan "vatan hasreti" söyleminin artık değişmeye başladığını ortaya koymaktadır.

"İlk zamanlar hasret duygusu ile giderdim Türkiye'ye. Çocuğumuz ile bir iki hafta deniz kenarında tatil yapar ve dinlenirdik ve çocuk da Almanya'da olmayan güneş ışınlarını alırdı. Ardından ana-baba evleri sırayla ziyaret edilirdi. Dönüşte de Almanya'da o zamanlar bulunamayan şeylerin alış-verişi yapılır (kitap, kuruyemiş, giyecek vb) ve dönüş yolu tutulurdu.

Son dönemde ise zorunlu ziyaretler (hastalık durumlarında) veya kısa seyahatler (arkadaşlarla ailece bir hafta sonu) Yakın çevremden sadece annem ve bir kız kardeşim var. Sanırım ileride bu gelip gitmelerim daha da azalacak. Tanışım insan sayısı gittikçe azaldı. Artık Türkiye'yi özlemiyorum bile diyebilirim." (Görüşmeci 1, 56 Yaş).

"ilk yıllar kendimi evimdeymiş gibi hissediyordum. Gecen her yıl beni ülkeme biraz daha yabancılaştırdı. Bir kargaşa ve keşmekeş, insanların gerginliği, her an bir şey olacaktı gibi, ve bende bir an önce geri dönme isteği" (Görüşmeci 2, 58 Yaş).

"Türkiye'ye gitmek demek, ailem için hasret giderme, aile ile kavuşma gibi anlamları var, benim için ise bu hisler o kadar da kuvvetli değil. Türkiye ziyareti sadece memleket şehrini görme, hasret giderme değil, arkadaşlarımla bulunduğu ya da gitmek istediğim farklı şehirleri ziyaret

etme anlamını içeriyor” (Görüşmeci 3, Yaş 27).

“Yaşamımın neredeyse yarısını orada, diğer yarısını da Almanya’da geçiren biri olarak şunu söyleyebilirim ki, artık Almanya’ya dönüşte kendimi evimde hissediyorum. Türkiye’deki yaşam tarzı (birçok yönüyle) bana yabancı geliyor artık. Galiba kendimi biraz yabancı olarak hissediyorum.” (Görüşmeci 1, 56 Yaş).

Benzer biçimde katılımcılar arasında kendilerini Türkiye’de artık “evlerinde” ya da “ait oldukları yerde hissetmek” duygusunu terk etmeye başlamış olanlar olduğu gibi özellikle Almanya ve Avrupa’da doğan 3. Kuşak ve sonrası Türkiyeliler ise bu duyguyu hiç yaşamamışlardır.

“Yer yer evde gibi hissediyorum, ancak yine de yabancılık çekiyorum. Gündelik hayat pratikleri, insan ilişkileri ve disiplin farklı olduğu için yadırgamalar olabiliyor” (Görüşmeci 3, Yaş 27).

“37 yıldır Almanya’da yaşıyoruz. Türkiye’yi tatillerden biliyoruz ve seviyoruz. Türkiye’deki yaşam ve düzen bize çoğu kez yabancı geliyor. Eskiden memleket hislerimiz vardı ama maalesef son 5-6 yıldır azaldı” (Görüşmeci 5, Yaş 38).

Görüşmecilerin belirttiği gibi, Türkiye’nin vatan ve memleket olarak tanımlanması artık değişmekte ve yeni toplumsal alanlarda yeni aidiyet biçimleri inşa edilmektedir. Ev ve vatan kavramları, Avrupa’ya göç eden büyük anne ve büyük babaların ve kimi zaman da ebeveynlerin doğum yerleriyle ilişkili olarak tahayyül edilmekten uzaklaşmaktadır. Türkiye’de gündelik hayatın, sıradan insanların, medyanın ve iktidarın “gurbetçi” söyleminden öte, yepyeni “vatan”lar ve “memleketler” tahayyül edilmektedir.

“Türkiye’yi seviyorum. Ama benim memleketim Almanya. Türkiye’de birkaç sene çalışmak isterdim. Durumun iyiyse çok güzel bir yaşam sürdürebilirsin sanırım” (Görüşmeci 4, Yaş 38).

Türkiye’de Avrupa’da yaşayan Türkiyelileri tanımlamak için yaygın olarak kullanılan “Gurbetçi” söylemine ve “gurbet” kavramına 3. Kuşak Türkiyeli bir görüşmeci, kendi aidiyet tanımlamasıyla şu şekilde karşı çıkmakta ve memleket tanımlamasını yaşadığı yer üzerinden yapmaktadır;

“Eskiden kendimi gurbetçi hissediyordum ama artık buralıyız biz. O eski gurbetçi türkülerini dinlerken hüzünlenirdim. Şimdi ise içimden dinlemek bile gelmiyor, çünkü burada kendimizi yerli hissediyoruz. Zaman zaman Almanlar tarafından kabullenilmesek de, bizi istemeseler de biz buralıyız. Yaz tatilinden önce bazı Almanlar bile nereye tatile gittiğimizi öğrenmek istediklerinde, “Nereye memleketinize mi gidiyorsunuz?” diye soruyorlar“ ben ise “hayır memleketimiz burası, tatile gidiyoruz diyorum” (Görüşmeci 6, Yaş 40).

4.2 Yurtdışında Yaşayan Türkiyelilere Türk Toplumunun Bakışı

Avrupa’da yaşayan Türkiyelilere yıllar boyunca Altun’un da belirttiği gibi (2005) , döviz kaynağı, yılda bir kere Avrupa’dan hediye getiren kimseler olarak bakan Türkiye’deki yaygın tutum ve davranışlar, yıllar içerisinde Avrupa’da yaşayan Türkiyeliler için de, ortak bir kökene dayalı bağlar kurdukları Türkiye ve Türk toplumu için olumsuz duygular yaratmaya başlamıştır. Görüşmeciler, Türkiye’de kurdukları ilişkilerde, genellikle kendilerine, Almanya/Avrupa’dan gelen varlıklı kimseler olarak yaklaşıldığı ve hediye beklentisi içerisinde “menfaate dayalı” tutumlar sergilendiğini belirtmektedir. Bu durum Türkiye’de geçirilen zamana ve Türkiye’deki akrabalarla kurulan ilişkilere dair kimi zaman olumsuz değerlendirmeler ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Ayrıca özellikle esnafların Avrupa’dan gelen Türkiyelileri “varlıklı kişiler” olarak kabul edip, haksız kazanç elde etmeye çalışmaları, Türkiye’ye dair olumsuz değerlendirmelerin temelini oluşturmaktadır.

“Aslında birebir karşılaşmadım ama diğer arkadaşlardan tanık olduğum muamele olarak “sömürülmeye çalışmak”, alışveriş esnasında normalden yüksek fiyat verme vb. çirkin bir fırsatçılık.” (Görüşmeci 3, Yaş 27).

“... Aslında hepsi büyük bir özlemle bizi bekliyorlar, çok sıcak karşılıyorlar ama her ailede olduğu gibi bizde de birkaç hısım akraba gelişimizi çok önemsemeyip, ziyaretimize gelmiyor. Bazısının da getirdiğimiz hediyeleri görmek için yanımıza geldikleri belli oluyor. En komiği de bazen teşekkür yerine memnuniyetsiz bakmaları oluyor” (Görüşmeci 7, Yaş 19).

“Burada ne kadar çalıştığımızı, can çektiğimizi dikkate almayarak, bizden bir şey istemelerinden, beklentilerinden çok rahatsız oluyorum. Bir şey getirmek mecburiyetinde olduğumuzu düşünmelerinden çok rahatsız oluyorum. Getirmedimizde, sağlık olsun veya gerek yok demeleri yerine tavır almalarından çok rahatsız oluyorum. En çok da “siz Almancısınız paranız vardır’ kafasından olanlardan rahatsız oluyorum.” (Görüşmeci 7, Yaş 19).

Burada yer alan eleştiriler, Almanya’da yaşayan Türkiyelilerin Türk toplumu ile olan ilişkilerini tanımlarken kendilerini “hasret çeken insan” durumundan uzaklaştırdığı ve gerçekçi tespitlerle Türkiye’ye ilişkin romantize edilen değerlendirmelerde bulunmadıkları dikkat çekmektedir.

“İlk günler çok heyecanlı ve sevecen, ikinci haftadan sonra beklentiler ve beklentilere alınamayan cevaplardan dolayı gergin geçiyor bazen tatillerimiz. Mali durumun iyi ise ve çok para harcayabiliyorsan bu durum biraz yumuşuyor. Bu nedenle ilk yıllar kendimi evimde hissediyordum, geçen her yıl beni ülkeme biraz daha yabancılaştırdı.” (Görüşmeci 2, Yaş 58).

“Ben kendimi asla bir gurbetçi olarak görmedim. Ancak, Türkiye’de yaşayanların, yurtdışındakiler için bakış açısının çok yanlış olduğunu düşünüyorum” (Görüşmeci 15, 63 Yaş).

4.3 Gurbetçi Kavramı Yerine Alternatif; “Bizler Avrupalı Türkleriz”

Burada yer alan alıntıların bu araştırmanın amacına paralel vurgusu, “Almanya’daki Türkiyelilerin Türkiye’ye dair olumsuz görüşlerinin paylaşılması ve/veya mevcudiyetini ön plana çıkarmak değildir. Alıntılar Almanya’daki Türkiyelilerin Türkiye’ye dair görüşlerini oluştururken, Türk toplumunda egemen olan “hasret ve gurbet” kavramlarının artık geride bırakılmaya başlandığını ve romantize edilen Almancı/gurbetçi tipolojisinin yeniden ele alınmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

“Kendimi gurbetçi gibi hissettiğim çok az oluyor, yurt dışında yaşadığımı biliyorum ama Almanya’da bu hissi taşıdığım yerler az da olsa oluyor elbette bunu ne kadar kırmak isterseniz de size en azından bu hissettiriliyor. Mutlaka toplumsal yaşamın bir bölümünde bu duygu ile yüzleşiyorsunuz, ne kadar bundan kaçmak isterseniz isteyin.” (Görüşmeci 9, Yaş 44).

“Gurbetçi gibi hissetmiyorum kendimi. Kendimi gurbetçi olarak tanımlamazdım. Bu arabesk acılı havayı reddetmek istiyorum. Almanya’da Türkiye’yi, Türkiye’de Almanya’yı özlediğimiz doğru. Bu ikili hayatın özlem gibi dezavantajları olduğu gibi, elbette avantajları da mevcut. Örneğin beni besleyen bir ikilik” (Görüşmeci 3, Yaş 27).

3. Kuşak bir Türkiyeli olan ve yukarıda ifadesi alıntılanan görüşmecinin “bu acılı ve arabesk havayı reddetmek istiyorum” cümlesi bu çalışmanın temel vurgularından biri olan “gurbet” kavramının Almanya’daki Türkiyeliler için yeniden düşünülmesi gerektiğini desteklemektedir. Özlem ve gurbet kavramlarının yıllar boyunca, hep acılı bir dille ele alındığı Almanyalı Türk işçileri için, geçen zaman ve değişen aidiyetler ekseninde artık duyulan özlem, acı ve ızdırap temelli olarak ele alınmamaktadır. Türkiyeliler için Almanya- Türkiye yakınlığı ve ortak kökene dayalı bağlar ve iki toplumu tanıyan olmak, toplumsal zenginlikler olarak tanımlanmaktadır. Ek olarak, iki kültürden

beslenmenin ve özlemenin olumlu ve avantaj sağlayan boyutları ele alınmaktadır. Bu durum Türk toplumunda “gurbetçi” olarak acı çeken ve “Almancı” olarak da pejoratif olarak tanımlanan Almanya’daki Türkiyelilerin, bu iki tanımlama biçimine karşı çıkmalarına neden olmaktadır.

“Almancı denince rahatsız oluyorum çünkü insanlar dövizler geldi gözüyle bakıyorlar. Bu durum da benim hiç hoşuma gitmiyor. İşte o zaman Almancı oluyor adımız ve bu beni rahatsız ediyor” (Görüşmeci 8, Yaş 50).

“Bana Almancı şeklinde yaklaşan olduğunda rahatsız oluyorum tabii ki. Çarşıda yolunacak çaylaksınız, akrabalıkta bol bol para harcayansınız” (Görüşmeci 2, Yaş 58).

“Elbette az da olsa bana da Almancı diyen ya da onun gibi davranmaya çalışanlar oluyor bu durumu beğenmemekle birlikte kelimenin kendisinin oluşturduğu insan kategorisinde olmak negatiflikmiş gibi düşünerek, bunu kırmaya, aslında Almancı olmadığımı anlatmaya, belli etmeye ama bazen de o kelimenin aslında artık demode olduğunu Avrupalı Türklerin çok iyi aşamalar kaydettiği şeklinde, kısacası biz de o aşamaları kaydeden insan grubundayız modunu oluşturmaya çalışıyorum” (Görüşmeci 9, Yaş 44).

“Burada yaşayan biz Türkleri en çok rahatsız eden, üzen şey bu “gurbet” kavramıdır. Bizler burada kendimizi “Avrupalı Türkler” olarak tanımlıyoruz. Birkaç yıl çalışıp, para biriktiren ve dönmeyi düşünen 1. Nesli belki öyle tanımlayabiliriz, ama burada doğan çocuklarımız artık buralı olarak tanımlıyorlar kendilerini” (Görüşmeci 1, Yaş 56).

“Aslında Almancı kavramı da aynı gurbetçi kavramı gibi benim için. Bana pek diyen olmadı ama itici bir kavram benim için” (Görüşmeci 1, Yaş 56).

“Rahatsız olduğum tek şey, bizlere Almancı denmesi, benim iki vatanım var; Türkiye ve Almanya. İkisinde de kendimi iyi hissediyorum” (Görüşmeci 14, 56 Yaş)

“Ben kendimi her iki ülkede de gurbetçi hissediyorum çünkü Türkiye’deyken Almancı, buradayken Türkiyeliyim. Evet, Almanya’da kendimi huzurlu hissediyorum genellikle, temelli dönmek gibi bir arzuya da yok...Annem ve babamın Almanya’da kendilerini evde hissetmediklerini biliyorum, onların hep bir yanı Türkiye’de. Ben kendimi Türkiye’de de gurbetçi hissediyorum sanırım ve bunu Türkiye’deyken Almanya’ya, Almanya’dayken Türkiye’yi özlemeye başladığımda anlıyorum” (Görüşmeci 10, Yaş 22).

Alıntıların da desteklediği gibi, Almancı olmak özellikle maddi olarak sömürülmekle, gurbetçi olmak da Almancı olmakla birlikte ele alınarak, “hasret çeken, vatanından uzak insan” yaklaşımıyla ele alınmaktadır. Ayrıca, Türk toplumunda hala değişmeyen bu iki kavram, kendilerini “Avrupalı Türkler” olarak tanımlayan Avrupa’da yaşayan Türkiyeliler için olumsuz, rahatsız edici ve en önemlisi demode bulunarak daha çok birinci kuşaklara atfedilmektedir. Özellikle kendilerini farklılık temelinde tanımlamayan 3. Kuşak Avrupalı Türkler için, “Türkiye hasreti” mevcut bir hissiyattır ancak kendilerini temel olarak tanımladıkları ekseni bu “özlem ve hasret” duygusu şekillendirmemektedir. Tam tersine Avrupa’da yaşayan Türkiyeliler, yaklaşık 50 yıldır yerleşilen coğrafyaya ait olmanın ve toplumsal olarak kazandıkları ilerleme ve başarılarla anılmanın arzusunda olduklarını vurgulamaktadır.

5. SONUÇ

Avrupa’ya geçici işçi olarak göç eden ancak yıllar boyunca hep ertelenen “vatana dönmek” kararı sonrasında, yerleştikleri yerlere aidiyet geliştiren ve Türkiye’ye dair ebeveynlerinin aktarımının dışında herhangi bir bireysel yaşam deneyimi olmayan Almanya’da yaşayan Türkiyeliler için, Türkiye algısı yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Göç deneyimini yaşayan birinci kuşak Türkiyeliler için, Türkiye hala “vatan” olarak tanımlanmaya devam

etmektedir. İkinci ve üçüncü kuşaklar için ise durum farklılık göstermektedir. Bu kuşaklar için, “Vatan” kavramı artık Türkiye üzerinden inşa edilmek yerine, kendilerinin tanımladıkları iki yerden birden beslenmek gibi ifadelerle ve tamamen net olarak ortaya koyulamayan bir kavram haline gelmiştir. Ayrıca bu kuşaklar, Türkiye ile olan ilişkileri sürecinde kendilerine yüklenen “Almancı” ifadesini itici ve olumsuz bulmaktadır. Araştırma bulgularında yer alan ifadelerin de desteklediği biçimde, Almanya’da yaşayan Türkiyeliler için, kuşaklar arası farklılaşma ekseninde yaşanan farklı tanımlama biçimleri dikkate alınmaktadır. Dolayısıyla, birinci kuşak bir Türkiye kökenli göçmen işçi için kullanılan tanımlama biçimleri ile üçüncü kuşak, Almanya doğumlu ve Almanya vatandaşı olan bir Türkiye kökenli için kullanılan söylemlerin aynı olması uygun bulunmamaktadır. Bunun nedeni, göç deneyimini bizzat yaşayanların, Türkiye ile bağlarını daha sağlam ilişkiler kurarak kesintisiz devam ettirme isteği ve ardında yatan “Türk olmak” düşüncesinin muhafaza etmek istemesidir. Ayrıca, 1960’lar ve 1970’lerde gurbet hikâyelerinin bizzat özneleri olan birinci kuşak göçmenler, ayrıldıkları “vatan”larına gerçekten özlem duyan, hasret çeken ve o zaman için yeni olan yaşam alanlarına “gurbet” ve acı vatan kavramlarıyla yaklaşanlardır.

Ancak, ikinci kuşak ve üçüncü kuşak göçmenler için terk edilen “vatan” kavramı tamamen ebeveynlerin aktardığı tahayyüllerdir. Kendi deneyimleriyle inşa ettikleri yaşantılarında Türkiye, her yaz izne gidilen, akrabaların olduğu ve köken olarak kendileriyle benzer bağları olan bir toplumun yaşadığı coğrafyadır. Mutlaka Türkiye ve Almanya/Avrupa’da yaşayan Türkiyeliler arasında daha derin duygusal bağların mevcudiyetinin altını çizmek önemli ve gereklidir ancak, söz konusu bağların Türkiye’deki Türk toplumunun zihnindeki kadar “acı, hasret ve gurbet” kavramlarıyla inşa edilmediğinin vurgulanması bu çalışmanın temel amacını oluşturmuştur.

Araştırma bulgularına göre, Kaya ve Kentel’in de belirttiği gibi (2005), tek tip bir Türkiyeli göçmen tipolojisinden bahsetmek son derece güçtür ve çoğunlukla Köprü Grupları oluşturan, hem anavatan hem de yaşanılan ülke ile eşit oranda ilişkili olanlar, Kozmopolitan ve senkretik kültürel kimlikler (çok-dilli) taşıyan genç kuşakların oluşturduğu bu kategori artık “Avrupalı Türk” ifadesini kendilerine yakın bulmaktadır. Ayrıca bu gruplar, Türkiye ve Almanya, ya da Türkiye- İngiltere gibi yaşadıkları ülkeler ve Türkiye arasında ulus aşırı alanlar inşa etmekte ve kendilerini Euro-Türkler gibi tireli ifadelerle tanımlamaktadırlar.

Görüşmecilerin sıklıkla dile getirdiği haliyle, Türkiye’de kendileri için kullanılan “Gurbetçi” ve “Almancı” kavramları kendilerini rahatsız etmektedir, çünkü ilgili literatürden alıntılarla da desteklendiği haliyle “Almancı” olmak, Türkiye’deki Türk toplumu tarafından sıklıkla 1970’ler ve 1980’lerde Türkiye’ye yıllık izine gelen Almanyalı Türkiyeliler için kullanılan ve o dönemde ziyarete gelen söz konusu grubun abartılı tüketim alışkanlıkları, savurgan tutumları, gösterişli giyim- kuşam ve tüketim ürünleriyle desteklenen pejoratif bir tanımlamadır. “Gurbetçi” olmak ise yine birinci kuşakların Türkiye hasretleriyle ve Almanya’da /Avrupa’da Türkiye’yi özlemek üzerine inşa edilen bir kavramdır. Dolayısıyla, özellikle üçüncü kuşak Türkiyeli görüşmecilerin de ifade ettiği gibi, kendileri artık bu iki kavramın da taşıyıcıları olmaktan uzaktırlar. Ne tüketim alışkanlıkları, giyim- kuşam tarzları birinci kuşak ebeveynlerinininkiyle aynıdır, ne de hissettikleri Türkiye özlemi. Artık, 27 yaşında ve Almanya doğumlu olan bir görüşmecinin belirttiği gibi “*bu acılı havayı reddetmek*” isteyen Türkiye kökenli yeni bir toplumdaki bahsetmek gereklidir.

Gökalp Yılmaz’ın Almanya Türklerinin gündelik hayatlarında gerçekleştirdikleri sıradan eylem biçimleriyle “Alman olmamaya direnmek” olarak tanımladığı davranış pratikleri, kuşaklar arasında farklılaşarak yepyeni ara-oluşlar yaratmaktadır. Bu ara-oluşların

vurgulanmasının gerekliliği, artık gündelik hayattan başlayarak her alanda sıradan bireyin edilgen halleri terk etmeye başlamasıdır. Sıradan bir göçmen artık kendi yaşamsal taktiklerini geliştirerek, kendisi için en uygun ara formlarda var olmayı başarmaktadır. Dolayısıyla, Türkiye'den görünen haliyle tek tip bir yaşam modeli ve tek tip bir "Almanca modeli"ni gündelik söylemde ve en önemlisi akademik yazında kullanmak son derece eksik ve yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, Almanya'da yaşayan Türkiye kökenlilere, göç ve göçün ekonomik temelleri, vatandaşlık, "gurbetçiler", "Almanca", "arada kalan hayatlar", "iki kültür", "kayıp nesiller" gibi kavramlar kullanarak yaklaşmak, Almanya'da ve Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenlilerin yıllar boyunca ortaya koydukları farklılaşma biçimlerini ve yeni oluşan toplumsal formasyonlarını da göz ardı etmektedir. Sabit ve değişmez olarak ele

alınan toplumsal gruplar ve toplumsal davranışlar üzerine bilgi üretmek , 21. Yüzyılda egemen olan bilgi, sermaye ve insanın hareketliliğine ve akışkan yapısına ve en önemlisi sosyal gerçekliklere uygun düşmemektedir.

En önemlisi ise, Avrupa'da yaşayan Türkiye kökenli nüfusu, artık neredeyse hiç yaşamadıkları bir ülkenin hayali özlemi ekseninde tanımlamak yerine, bil fiil yaşadıkları coğrafyaya ve Avrupa'ya da ait olduklarının kabul edilmesi ve dikkate alınması gereklidir. Bir diğer deyişle Avrupa ve Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli nüfusu, "Avrupalı" olarak da tanımlanmalarının vurgusu olacak olan şekilde, "Euro/ Avrupa Türkleri" ifadesini kullanmak büyük önem taşımaktadır. Yepyeni toplumsal yaşam formlarının var oluşunu kabul etmek, öncelikle değişmez söylemlerin ve tanımlama biçimlerinin terk edilmesiyle mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

1. ABADAN UNAT, N. (2006). Bitmeyen Göç, Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
2. ALTUN, A. (éd.) (2005). Yurtdışındaki Türk Medyası Sempozyumu – 27.05.2005. Bildiriler Kitabı, Ankara.
3. ÇAĞLAR, A. (1995). German Turks in Berlin: Social Exclusion and Strategies For Social Mobility, Journal Of Ethnic Migration Studies, 21:3, 309-323.
4. DEMİRCİOĞLU, A. M. (1984). Federal Almanya'dan Kesin Dönüş Yapan İşgücü, Hür Berlin Üniversitesi, TODAİE Yayınları, Ankara.
5. GÖKALP YILMAZ, G. (2015). "Almanya'daki Türkiyelilerin Gündelik Hayat Pratikleri ve Taktikler: Almanya Aachen Örneği", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
6. GELEKÇİ, C. (2014). Türkiye'den Yurt Dışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram: "Almanca". HÜTAD, (21).
7. KAYA, A. KENTEL, F. (2005). Euro-Türkler Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Köprü mü Engel mi?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
8. KAYA, A. (2011). Power of the Weak: Making and Unmaking Communities in the Turkish Diaspora, Ed. S.Ozil, M. Hofmann, Y. Dayıoğlu- Yücel, Türkisch deutscher Kulturkontakt und Kulturtransfer: Kontroversen und Lernprozesse (Jahrbuch Türkisch-Deutsche Studien): Kontroversen und Lernprozesse. Jahrbuch Türkisch-deutsche Studien, V&R Unipress, Almanya.
9. KING, R., KILINÇ, N. (2013). 'Euro-Turks' Return: The Counterdiasporic Migration of German-Born Turks to Turkey, Willy Brandt Series of

- Working Papers in International Migration and Ethnic Relations 2/13, Malmö University Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare (MIM), İsveç.
10. SİLİ KALEM, A. (2015). Türk Çayına Süt Katmak: Londra'da Yaşayan Türkiyeli Göçmenlerin Gündelik Hayatları. İnsan & Toplum Dergisi, 5(10), 43-72.
 11. ŞAHİN, B. (2010). Almanya'daki Türkler, Phoenix Yayınları, Ankara.
 12. MANDEL, R. (1990). Shifting Centres And Emergent Identities: Turkey And Germany In The Lives Of Turkish Gastarbeiter. Muslim Travellers: Pilgrimage, Migration, and The Religious Imagination, 153-171.
 13. VASSAF, G. (2002). Daha Sesimizi Duyurmadık, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
 14. YASA, İ. (1979). Dış Göçler ve" Alamancı Aile". Sosyoloji Konferansları, (17), 82.